

Årsrapport 2008 - IT Funk (2007-2012)

IT Funk er et virkemiddel i regjeringens politikk for et informasjonssamfunn for alle og universell utforming av IKT, som nedfelt i St.meld.17 (2006-2007) og den nye Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, som ble vedtatt i 2008.

Muligheter og utfordringer ved IKT for mennesker med nedsatt kognitiv funksjon av ulike slag har stått i fokus i 2008. Interaktive løsninger blir stadig mer utbredt, og disse stiller brukere med nedsatt funksjonsevne overfor store utfordringer.

Prosjekter støttet av IT Funk har i år levert langt flere nye produkter, prosesser, metoder og prototyper enn i 2007, som var oppstartsår i inneværende IT Funk-periode. Mange av disse gjelder mennesker med nedsatt kognitiv funksjon.

Arbeidet med standardisering, retningslinjer, veiledninger og opplæringstilbud har vært mer omfattende enn tidligere. Dette henger sammen med økt vekt i Norge og EU på lover og direktiver som virkemidler for å fremme tilgjengelighet og motvirke diskriminering av mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Internasjonalt har innsatsen i IT Funk vært konsentrert om oppstarten av AAL-programmet (Allestedsnærværende IKT-assistanse), et europeisk samarbeidsprogram som skal fremme innovative løsninger for en aldrende befolkning. Første utlysning sommeren 2008 var en suksess for søknader med norske partnere, og fire slike prosjekter er finansiert og klare for start i 2009. Mange prosjekter i AAL og IT Funk forøvrig er basert på nordisk samarbeid, spesielt med Sverige og Finland.

Etterspørselen etter kunnskap om universell utforming og supplerende hjelpemidler innen IKT øker sterkt, både i og utenfor Norge. Derfor er det i 2008 gjennomført langt flere nasjonale og internasjonale formidlings- og informasjonsaktiviteter enn tidligere, både i prosjektenes regi og fra IT Funk. IT Funks Brukerforum har i 2008 vært omfattet med stor interesse, med bred og aktiv deltakelse fra både faste medlemmer, observatører og gjester.

Programmets mål

Strategien, som ble vedtatt i 2007 angir følgende mål for IT Funk:

Hovedmål: Økt tilgjengelighet til informasjons- og kommunikasjonsteknologi og derigjennom til samfunnet, for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Delmål: Bidra til at IKT-baserte produkter og tjenester som utvikles og introduseres i det allmenne markedet kan brukes av alle, med minst mulig ekstra bryderi og utgifter (universelt utformede løsninger). Ved behov skal universelt utformede løsninger suppleres med spesial-løsninger som spiller sammen med standardutstyr og -programvare.

IT Funk er organisert som et prosjekt med tverrgående oppgaver og samarbeider med relevante FoU- og innovasjonsprogrammer og organisasjoner, nasjonalt og internasjonalt.

Næringsdepartementet ga i 2007 IT Funk i oppdrag å være Norges representant i det europeiske samarbeidsprogrammet AAL (Ambient Assisted Living) som fremmer innovative IKT-baserte løsninger for en aldrende befolkning. Programmet varer ut 2013.

IT Funk har et bredt sammensatt rådgivende Brukerforum, mens administrasjon og styrefunksjoner ivaretas internt.

IT Funk er ett av regjeringens sentrale redskap for å realisere målene om et informasjonssamfunn for alle og universell utforming av IKT, som beskrevet i St.meld.17 (2006-2007) og Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, som trådte i kraft 1.1.2009. Formålet med loven er å fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og å hindre slik diskriminering. Kravet om universell

utforming av nye IKT-baserte hovedløsninger rettet mot allmennheten trer først i kraft 1.1.2011 etter at de nødvendige standarder og retningslinjer er klare.

Et inkluderende informasjonssamfunn og universelt utformet IKT betyr at produkter og løsninger for folk flest må kunne håndtere variasjonsbredden i brukernes krav til funksjonalitet, slik at alle kan ha nytte og glede av dem, uansett funksjonsevne og brukssituasjon. IT Funk bidrar til dette gjennom å støtte utvikling av nye og bedre IKT-produkter og løsninger, og ved å øke bevisstheten og kunnskapen om hvorfor og hvordan alle kan delta i et samfunn som i stigende grad bygger på IKT og forutsetter at de fleste er brukere av slik teknologi.

Økonomi og prosjektomfang

Disponibelt budsjett i 2008: 12 MNOK (inkludert 5,45 MNOK overført fra 2007)

Forbruk i 2008: 4,1 MNOK (av 6,6 MNOK bevilget)

Programmets finansieringskilder i 2008: Barne- og likestillingsdepartementet 5,6 MNOK, Nærings- og handelsdepartementet 1 MNOK øremerket AAL.

Antall og type prosjekter i 2008: 18 prosjekter fordelt på 10 forprosjekter, 3 hovedprosjekter, 3 standardiseringsprosjekter og 2 informasjons- og formidlingsprosjekter.

Vurdering av måloppnåelse og faglige utfordringer

I 2007 begynte en ny IT Funk-periode, og høsten samme år ble ansvaret for politikken for funksjonshemmede, herunder IT Funk, overført til Barne- og likestillingsdepartementet. Samtidig meldte regjeringen Norge inn i det europeiske samarbeidsprogrammet AAL, som skal fremme innovative IKT-baserte løsninger for en aldrende befolkning (2008-2013). Oppgaven som Norges representant i AAL har i 2008 krevd stor innsats fra IT Funk og Forskningsrådet. Arbeidet har vært knyttet til den formelle etablering av AALs organisasjon, utforming av strategi, tema og evalueringskriterier for programmets utlysninger. Prosjekter med norske partnere fikk meget god evaluering i AALs første søknadsrunde sommeren 2008, og fire slike prosjekter starter opp primo 2009.

Prosjektporteføljen i IT Funk i 2008 dekker et bredt spekter av prosjektyper og målgrupper i tråd med IT Funks strategi. Det har i år vært særlig stor innsats på områdene opplæring, standardisering og testing av universell utforming, som er sterkt aktualisert med den nye diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Veksten i nettbaserte og interaktive løsninger skaper problemer for mange av IT Funks brukergrupper, og dette er områder med store faglige utfordringer. Et gjennomgående problem er sikkerhets- og autentiseringsløsninger, som stenger mange ute fra nye tjenestetilbud. Det er gjennomført et forprosjekt om temaet, som peker på behovet for å øke innsatsen framover for å finne løsninger som klarer å kombinere hensynet til sikkerhet med kravet til tilgjengelighet.

IT Funk har i 2008 hatt særlig fokus på IKT-utfordringer for mennesker i alle aldre med kognitive funksjonsnedsettelse, synshemmede og sterkt bevegelseshemmede.

Høsten 2008 ble det etablert et samarbeid med Oslo kommune og Stiftelsen Mangfold i Arbeidslivet om et kartleggingsprosjekt "Minoriteter, innovasjon og tilgjengelig IKT" som gjennomføres i 1.kvartal 2009. Dette er første trinn i arbeidet med å involvere mennesker med minoritetsbakgrunn i IT Funk, slik strategien fra 2007 legger opp til.

I alle IT Funk-prosjekter legges det stor vekt på brukervedvirkning, også fra mennesker med demens og andre som tidligere ikke har vært ansett som aktuelle i en aktiv brukerrolle. For å spre kunnskap og ideer om brukervedvirkning utarbeides det fra mange prosjekter erfarings-rapporter og metodehåndbøker som gjøres offentlig tilgjengelig, blant annet via IT Funks hjemmeside.

Etterspørselen etter kunnskap og veiledning om universell utforming av IKT er sterkt økende fra alle hold, både i og utenfor Norge. Den økte interessen i Norge i 2008 henger sammen med

den nye Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, og etterspørselen ventes å øke ytterligere fram mot 2011, når kravet om universell utforming av alle nye IKT-løsninger trer i kraft.

Nøkkeltall, 2008

*Antall prosjekter: 18, hvorav 12 nye i 2008. 9 av prosjektene fortsetter inn i 2009.
I tillegg kommer 4 AAL-prosjekter med oppstart primo 2009.*

Tilgangen på nye prosjekter i IT Funk var dobbelt så stor i 2008 som i 2007. Forprosjekter og kartlegginger som skal legge grunnlaget for nye prosjekter utgjør den største gruppe av prosjekter. Det er fortsatt ønskelig med et høyere aktivitetsnivå, særlig når det gjelder hovedprosjekter og tillegg til prosjekter under andre programmer i Forskningsrådet og Innovasjon Norge.

Interessen i Norge for AALs første utlysning var gledelig stor, både blant forskere, brukere og bedrifter. Av de 11 søknader med norske partnere ble 7 funnet klart støtteverdige, men trange økonomiske rammer i flere av de involverte landene gjorde det bare mulig å realisere 4 av dem. Det høye aktivitetsnivået i norsk økonomi i størstedelen av 2008 førte til utsettelse av planlagte søknader og oppstart av prosjekter. Mot slutten av året tok aktivitetsnivået seg vesentlig opp, og det ligger an til et betydelig økning i antall nye prosjekter i 2009. Overførte midler fra foregående år ble ikke brukt opp i 2008, men vil bli disponert i 2009 til større prosjekter, blant annet i AAL.

Resultatindikatorer, 2008 (2007-tall i parentes)

*Vitenskapelige artikler med referee: 4 (2)
Vitenskapelige artikler uten referee: 3 (3)
Annen publisering/kommunikasjon: 50 (20) allmennrettede og 59 (25) brukerrettede formidlingstiltak, 11 publiserte rapporter og foredrag, 8 oppslag i massemedia
Antall nye produkter, prosesser og forretningsområder: 3 produkter og tjenester (1), 3 prosesser (0), 1 nytt forretningsområde (0)
Antall nye metoder/modeller/prototyper: 9 (4)*

Viktigste aktiviteter i 2008

IT Funk har i 2008 støttet 18 prosjekter, fordelt på 10 forprosjekter, 3 hovedprosjekter, 3 standardiseringsprosjekter og 2 informasjons- og formidlingsprosjekter. 12 av prosjektene startet i 2008, 9 av dem fortsetter i 2009.

Oppgaven som Norges representant i AAL har vært en ny og viktig del av arbeidet i IT Funk i 2008. IT Funks erfaringer og modeller for brukermedvirkning er møtt med stor interesse, og aktiv brukermedvirkning helt fra prosjektstart er blitt standardkrav til alle AAL-søknader. Første utlysning (Call 1) fant sted sommeren 2008. Temaet var IKT-løsninger for eldre med kroniske plager (ICT-based Solutions for Prevention and Management of Chronic Conditions of Elderly People). Norge stilte 8 mill. NOK til disposisjon for norske deltakere i prosjekter i denne utlysningen. I tillegg kommer EU-kommisjonens bidrag, som i Call 1 utgjør 42,11 % av nasjonal prosjektstøtte. Interessen for det nye programmet var stor, med 117 søknader med 950 partnere fra AALs 23 medlemsland. Norske partnere deltok i 11 søknader, og evalueringen anbefalte 7 av dem finansiert. Ett av prosjektene med norsk partner fikk høyest mulige score som ett av kun to med dette resultatet. Etter avklaring med berørte land, ble 4 prosjekter med norske partnere finansiert og godkjent for oppstart i 2009. To har norske bedrifter som partnere, i det ene tilfelle som hovedkoordinator. De to andre har forskningsinstitutter og sykehus i Tromsø som norske partnere. Samlet støtte til norske partnerne i denne utlysningen er vel 12 mill.kr. over tre år fra og med 2009. Det er planlagt minst en årlig utlysning fra AAL framover, temaet for neste utlysning våren 2009 er "Social Interaction".

Kommunikasjons- og formidlingstiltak:

Økt etterspørsel etter kunnskap om universell utforming og supplerende hjelpemidler innen IKT ga sterk vekst i antall formidlingsaktiviteter i 2008, nasjonalt og internasjonalt. Tiltakene var rettet mot hele spekteret av målgrupper; sluttbrukere, pårørende, helse- og omsorgspersonell, lærere og forskere, offentlige myndigheter, internasjonale organisasjoner og akademiske konferanser. I tillegg til formidlingstiltak innen de enkelte FoU-prosjekter, er det utviklet nye kurs og opplæringsmateriell (skriftlig og på DVD) som dekker flere tema og problemstillinger. IT Funks koordinator har vært innleder og foredragsholder på flere kurs og konferanser.

I desember åpnet utstillingen "Lufta er for alle" på Norsk Telemuseum, der den skal stå i to år. Dette er en universelt utformet utstilling med IKT som hovedtema. Utstillingen viser eksempler på hjelpemidler og tilrettelegging ved hjelp av elektronisk kommunikasjon, og publikum blir utfordret til å prøve seg på flere av hjelpemidlene. Flere av de utstilte løsningene er utviklet med støtte fra IT Funk.

Driftsrelaterte aktiviteter:

IT Funks Brukerforum ble i 2007 oppnevnt for 3 år med 15 medlemmer fra 13 organisasjoner og institusjoner. I tillegg kommer observatører og spesielt inviterte gjester til hvert møte. I 2008 har interessen vært større og bredere enn noen gang, med 25-30 deltakere på hvert møte. Forumet møtes hvert kvartal, men årets fjerde møte måtte av praktiske grunner forskyves fra desember 2008 til januar 2009.

Sentrale tema i Brukerforum i 2008 var kravet til universell utforming av IKT i den nye Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og operasjonaliseringen av dette, internasjonalt og nasjonalt samarbeid om standardisering og innovasjon (spesielt AAL), samt generelle tiltak innen kartlegging, metoder for brukermedvirkning, opplæring og informasjon. Forumet har også diskutert samarbeidet med andre programmer i Forskningsrådet. Over tid blir alle prosjekter som finansieres av IT Funk presentert og diskutert i forumet. Relevante prosjekter i regi av andre ordninger, også fra andre nordiske land, blir også invitert til Brukerforum. Gjennom sitt aktive engasjement gir Brukerforum viktige bidrag til IT Funks strategi og oppfølging av denne, og til prosjektenes nettverksbygging og arbeid med videreføring, formidling og kunnskapsspredning.

Høydepunkter og funn

Utfordringer og muligheter ved IKT for mennesker med kognitive funksjonsbegrensninger har stått i fokus i IT Funk i 2008. Den raske utbredelsen av interaktive IKT-løsninger representerer nye utfordringer for disse og andre brukere med nedsatt funksjonsevne.

Det har vært en kraftig økning i antallet nye produkter, prosesser, metoder og prototyper levert fra IT Funk-prosjekter. Arbeidet med standardisering, retningslinjer, veiledninger og opplæring har blitt mer omfattende, noe som henger sammen med økt bruk av lover og direktiver for å fremme tilgjengelighet og motvirke diskriminering, både i Norge og EU.

Norge deltar aktivt i det nye AAL-programmet, som skal fremme innovative løsninger for en aldrende befolkning. Søknader med norske partnere hadde stort gjennomslag i den første utlysning fra AAL.

Etterspørselen etter kunnskap om universell utforming og supplerende hjelpemidler innen IKT er sterkt økende, både hjemme og ute. Det er i 2008 gjennomført betydelig flere nasjonale og internasjonale formidlings- og informasjonsaktiviteter enn foregående år, både fra enkeltprosjekter og IT Funk som helhet.

Funn (prosjekteksampler):

Memo Planner: en ny, komplett digital kalender med påminnerfunksjon for mennesker med kognitive funksjonsnedsettelse. Produktet vil gjøre det enklere for brukerne å strukturere hverdagen ved å huske ulike gjøremål og dermed oppnå et mer selvstendig, trygt og aktivt liv. Memo Planner kan vise ulike kalendere på skjerm og via tale, og den betjenes på flere måter. Avtaler kan oppdateres over nettet, og man kan få varsler om planlagte aktiviteter via SMS. Ved utformingen er det lagt vekt på tiltalende design og enkelt grensesnitt, slik at produktet er lett tilgjengelig for alle brukergrupper; eldre, personer med demens, utviklingshemmede og mennesker med psykiske lidelser. FalckIgel AS har utviklet produktet med støtte fra IT Funk, og i nært samarbeid med fokusgrupper og fagmiljø innen kognitive funksjonsnedsettelse i Norge, Sverige og Danmark. Prosjektet er beskrevet på IT Funks hjemmeside på <http://www.itfunk.org/docs/prosjekter/MEMOplanner.htm>

Read Perfect: individuell utforming av et lesevennlig skjermbilde

Forprosjektet har utviklet og prøvd ut en prototyp på et internettbasert leseverktøy der brukeren ved hjelp av intuitiv utprøving kan utforme sitt eget "skreddersydde" skjermbilde. Løsningen gjør det mulig å justere flere typografiske parametere i et systemfritt internettbasert verktøy. Ved bruk av dette interaktive verktøyet kan brukeren umiddelbart på skjermen se resultatene av å justere ulike parametere. Utviklingen av teknologi for å kunne håndtere et web-basert verktøyprogram knyttet til ulike systemplattformer og weblesere var en krevende oppgave, som ble gjennomført av selskapet Moving Minds i samarbeid med Høgskolen i Trøndelag og designer Petr van Blokland (Nederland) og selskapet Enzo Finger Design. Prosjektet ble støttet av IT Funk og er nærmere beskrevet på hjemmesiden <http://www.itfunk.org/docs/prosjekter/readperfect.htm>